

Verkondiging 23 juli 2023, De Schutse, Uithoorn

GEPASTE WRAAK & ONS OFFER

ds. Sibilla Verhagen

Lezing: Romeinen 11 vers 32-36 en 12 vers 1-2, 17-21

Lied Psalm 4 Laat als ik roep mij op U hopen

Geliefden van onze Heer,

Ze zat tegen over me. En ze vertelde me dat ze haar moeder had gezien, onverwacht, op straat. Haar moeder was overgestoken terwijl zij met haar auto voor het zebrapad stond. Haar moeder had haar niet herkend. Ze zei tegen me: 'Ik had zo'n zin om gas te geven en over haar heen te rijden.'. Ik was even stil en zei: 'Maar je hebt het niet gedaan, je hebt gewacht.' Ze kinkte. En ik vervolgde: 'Knap van je, goed gedaan.'. En ik meende het. In een gesprek daarvoor hadden we het gehad over vergeving, hoe moeilijk dat was. Die bede uit het Onze Vader: vergeef ons zoals wij vergeven hen die ons iets schuldig zijn. Vergeving bestaat in gradaties. Het gaat van geen wraak nemen, de bodem, tot en met: verzoening, de hemel. Vergeving, in welke gradatie ook, is moeilijk.

Ik zei dus tegen haar: 'Knap van je, goed gedaan.'. En ik meende het. Want ik kende zelf zo goed de gevoelens van iemand dood wensen. Ik had ze zelf als tiener. Als mijn vader weer 's midden in de nacht met zware stappen dronken de trap om kwam, hoopte ik dat hij mis zou stappen. Ik hoopte dat hij van de trap zou vallen en zijn nek zou breken, dan waren we van het hele gezeur af, dat leek mij de beste uitkomst uit de misère. Ik vond dat geen mooi gevoel van mijzelf, maar ik kon niet ontkennen dat ik dat dacht.

Er zijn mensen die afknappen op de Bijbel omdat daar een God in voor komt die wraak kent. Die mensen moeten niets hebben van een toornige God. Maar als je slachtoffer bent, dan kan je wel wat met een toornige God. Dan is het een verademing: een God die het kwaad erkent, die het onrecht dat mensen wordt aangedaan ziet, en: daar niet onverschillig onder blijft, maar woest wordt. Bij zo'n God krijg je als slachtoffer ruimte. Want die God erkent ook jou, jij met jouw wonden; het is inderdaad erg wat er met je gebeurd is, het is inderdaad erg wat een ander jou heeft aangedaan, dat had hij of zij niet mogen doen.

Als twintiger, het ouderlijk huis ontvlucht, was ik somber, zonder directe aanleiding. En op een keer zat de dominee tegenover mij. Ik zat in een kerk waar ouderlingen elk jaar bij iedereen op bezoek kwamen. En die keer was de dominee in eigen persoon met de ouderling meegekomen. Er werd gevraagd of ik verlangde naar de wederkomst van Jezus – ja, het was een zeer serieuze kerk. En op de vraag of ik verlangde naar de wederkomst van Jezus, barstte ik in tranen uit. Want ik verlangde er nogal naar, ik verlangde naar een lichte en blijde en goede wereld, wat miste ik die. We spraken een tijdje door en op een gegeven moment zei die dominee: 'Sibilla, je bent niet verdrietig, je bent boos, boos op je vader. En', voegde hij eraan toe, 'en God is het ook.'

De Bijbel toont ons klip en klaar een God die woest kan worden over onrecht en het maakt weinig uit wie dat onrecht pleegt, of het nu zijn eigen geliefde volk is, of de vijand ervan. Dat er onrecht kan zijn in deze wereld, is duidelijk. Dat er dus recht gedaan moet worden, iets open gebroken moet worden, om verhoudingen weer goed te maken, mag ook duidelijk zijn.

Daarvoor hebben wij in Nederland een rechtstelsel. Dat is in ieder geval wat. Maar er is veel onrecht dat helemaal niet voor een rechter komt. Omdat bewijs er niet is. Omdat de onderzoeksrechter niet als God achter de voordeur kan kijken. Omdat er geen aanklacht wordt gedaan want die weg is voor een slachtoffer te zwaar. En er is veel onrecht dat buiten onze wetten valt. Iemand bijvoorbeeld niet

echt mee laten doen in een vergadering, het komt dagelijks voor in organisaties. Daarmee wordt iemand geen recht gedaan. Er gebeurt veel onrecht dat niet voor de rechter komt. En een deel van het onrecht doet veel schade. Je zou er het gaspedaal bij willen intrappen en wraak willen nemen. Maar hoe terecht ook, daarmee zou geweld alleen maar toe nemen. De verhalen van bendeleden, maffia, zware criminaliteit, bewijzen dat. Daar waar wraak wordt genomen, neemt geweld toe. Of misschien ken je het verhaal van Roald Dahl, de Griezels, wat lichter van toon maar duister van aard. Daarin nemen meneer en mevrouw Griezel voortdurend wraak op elkaar. Maar daarmee lossen ze niets op, daarmee blijft hun slechte verhouding in stand. Waar mensen wraak nemen, neemt geweld en schade toe, en blijft gebrokenheid bestaan.

Maar wat moet je dan als slachtoffer? Laten we daarvoor met Paulus meekijken.

‘Broeders en zusters, met een beroep op Gods barmhartigheid, vraag ik u om uzelf als een levend, heilig en God welgevallig offer in zijn dienst te stellen.’ Een offer - een offer is niet iets fijns, een offer doet pijn. Paulus wijst wel een goede weg maar geen pijnloze. Als slachtoffer heb je een pijnlijke weg te gaan: het is zaak om je eigen wonden onder ogen te zien en te erkennen: ja, zonder de schade mij toegedaan was ik beter af geweest. De schade mij aangedaan, kan niet weggepoetst worden. Ik zal met en door die schade heen verder moeten leven. En hoe terecht de wraak ook is, ik zie er van af. Die schade en dat er vanaf zien, kost je iets. Dat kost je iets van je zelf.

En in onze hyperindividuele samenleving hebben we de neiging om dat als slachtoffer alleen te doen. Tja, die heeft schade, dus bij die ligt de oplossing. Maar hier in Romeinen staat een meervoud. Het is de geloofsgemeenschap van wie dit offer gevraagd wordt. Het is de geloofsgemeenschap, jij met die anderen samen, het is de geloofsgemeenschap die het levend lichaam van Christus op aarde is. Aan ons wordt dit offer gevraagd: die erkenning van onrecht, het afzien van wraak, het kwaad overwinnen met het goede. Dus vertel van je wonden als slachtoffer en leef als naaste mee, telkens weer. Ik had vers 15 er ook goed bij kunnen lezen vandaag, daar staat: ‘Wees blij met wie zich verblijdt, heb verdriet met wie verdriet heeft’. Leef mee met een slachtoffer, ga mee de diepte in van angst en boosheid en wonden en zonden, en treur samen dat het leven minder is dan het had kunnen zijn. Bevraag elkaar in hoeverre je wraak neemt, begrens elkaar waar nodig. Moedig elkaar aan om toch het goede te doen. Dat kost ons iets, dat vraagt een offer.

Als God afziet van wraak, als God barmhartig is, kost God dat iets. Dan kost dat zijn zoon, dan offert Jezus Christus zich zelf. Telkens als wij afzien van wraak, telkens als wij vergeven, telkens als wij niet vergelden, laten wij iets van onszelf sterven. Wij offeren iets van ons zelf.

Gepaste wraak, bestaat er zo iets? Ik ben bang dat de enige wraak die passend in dit leven is, toch het afzien van wraak is. En dat kost ons dus iets. Nu is het wel zo dat wraakgevoelens en boosheid, dat kan wel anders gaan liggen. En het helpt, het geneest, als er erkenning van het leed is, erkenning door God, erkenning door andere mensen, en zeker de erkenning door de dader van het gedane onrecht. En helpt daarbij ook om te beseffen dat een dader met het begaan van de kwade daad, ook zichzelf beschadigd heeft, hij of zij is er minder mens van geworden. Maar er blijft altijd een tekort. Wonden genezen wel. Wonden kunnen zelfs iets goeds opleveren. Maar littekens gaan niet weg, zwakke plekken blijven. Volmaakt leven wordt het niet. Van afzien van wraak tot aan verzoening, dat is een lange weg, en vaak blijven we ons bevinden ergens op dat traject ertussen, in dit leven dan. Dus het blijft verlangen naar die wederkomst van Jezus. Zelfs als je niet meer in tranen uitbarst op die vraag. Die wederkomst van Christus, ja, en dan? Is er dan zoiets als gepaste wraak in een laatste oordeel? Als er ook iets in de Bijbel duidelijk wordt, is dat wij er niet over gaan als mensen. Wij gaan niet over dit leven en ook niet over alles dat er meer is dan dit leven. Het is zoals Paulus citeert uit Jesaja en Job: ‘Alles is uit God, alles is door God en alles is in God.’. En uit Deuteronomium 32 is dat citaat ‘laat God uw wreker zijn’. Net als die citaten uit Job en Jesaja zien we in Deuteronomium een soevereine God. Góð gaat over deze wereld, over dit leven, en God gaat ons te boven. Wij kunnen onze wraak aan Hem overlaten, in vertrouwen. Ook in vertrouwen dat het anders zal zijn dan wij nu hopen of verlangen en dat het toch goed zal zijn.

In de tijd dat ik hoopte dat mijn vader mis zou stappen op de trap, wist ik dat God een genadig God is. Ik kende het verhaal van de kwade stad Ninevé, die toch niet werd omgekeerd. Bij God, en zeker bij zijn genade wist je het nooit, ook al staat er ergens dat dronkaards het eeuwig leven niet binnengaan. Dus ja, als mijn vader mis zou stappen en zijn nek zou breken, dan waren van die ellende af. Maar, dacht ik door, later, in de hemel dan, best kans dat je hem daar dan wel tegen komt. Ik had een groot vertrouwen in God en dacht: dan zorgt God er wel voor dat ik hem zelfs op de gang daar niet tegen ga komen, hij in zijn kamertje ik in het mijne – ‘In het huis van mijn Vader zijn vele woningen.’, ook die tekst kende ik. Het is, in al die jaren erna, anders gaan liggen in mij, mede doordat mijn vader niet meer drinkt, mede door een moment van erkenning van zijn kant. Inmiddels verlang ik zo af en toe zelfs naar verzoening, en ik had niet gedacht dat dat me nog 's zou overkomen.

Wat gaat er gebeuren bij de wederkomst van Christus? We gaan er niet over. Maar in al onze beperktheid mogen het wel bevragen en er over fantaseren. Er is een dogmaticus, Jürgen Moltmann, die daar fijn over gespeculeerd heeft. Wat de daders betreft, zo is zijn gedachte: zij zullen gaan inzien dat ze handlangers zijn geweest van het kwaad. Zij zullen hun kwade rol dus erkennen. En echt erkennen, oei, dat levert spijt en verdriet en afkeer van jezelf op, dat valt niet mee. Wat de slachtoffers betreft, zij zullen alsnog hun leven waar zij recht op hadden kunnen leven én zij zullen kunnen vergeven. Daders en slachtoffers zullen met elkaar verder kunnen leven, wie weet. Waar Jürgen Moltmann op voortborduurde, is niet op een vorm van vergeldingsrecht, maar van herstelrecht. Ik weet, als slachtoffer moet je soms niet denken aan herstel. Lange tijd hoefde ik mijn vader niet te zien. Lange tijd kon ik slechts een uur met hem in dezelfde ruimte zijn, niet langer. Maar het kan dus anders gaan liggen, er kan een moment komen dat je het wel aan kan, je er klaar voor bent, je verder genezen bent. Wie weet, bij Jezus wederkomst, een vorm van herstelrecht, dat het dan kan, op wonderlijke wijze. Ons rechtssysteem, gebaseerd op Romeins recht, dat is vooral vergeldingsrecht. Maar we kennen tegenwoordig ook mediation, dat is herstelrecht. En in sommige culturen is herstelrecht leidend, zoals bij de Maori in Nieuw-Zeeland of denk aan de verzoeningscommissies in Zuid-Afrika. Herstelrecht, als dat goed gaat, het is nogal lastig, het vraagt oprechte medewerking van alle partijen, daarin wordt meer recht gedaan aan zowel daders als aan slachtoffers en aan hun onderlinge verhouding. Wie weet, als Jezus terugkomt. Voor nu zolang, geen gemakkelijke weg, wel een goede: ons offer.

Amen

Lied 625 Groen ontluikt de aarde